

**Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Цуркан Катерини Сергіївни
«НАРОДНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ТЕКСТИЛЬ НА
ЛЬВІВЩИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.:
ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за
спеціальністю 07.00.05 – «Етнологія»**

На сучасному етапі, в період інтенсивних процесів інтеграції та глобалізації у світі, гостро постає необхідність ґрунтовного вивчення як мистецької, так і освітньо-культурної своєрідності традиційних та професійних художніх виробів, в тому числі виготовлених з різних видів текстилю. Крім важливої матеріальної, такі пам'ятки мають й духовну цінність. Вони виступають важливими ідентифікаційними маркерами та виконують освітньо-культурну функцію.

В загальноукраїнському контексті до даної теми звертались як досвідчені вчені, так і молоді дослідники різних галузей гуманітарної науки, зокрема етнографи, мистецтвознавці, краєзнавці. Вони тією чи іншою мірою торкалися різних аспектів художніх народних та професійних виробів з текстилю, що переважно стосувались їх використання в побуті, звичаях та обрядах. Окремі з них відзначали мистецьку своєрідність творів відомих майстрів та локальних осередків. На сьогодні зберіглось порівняно мало автентичних пам'яток з текстилю на Львівщині (більшість з них – в музейних збірках), внаслідок чого вони залишилися мало вивченими. То ж досі не має цілісного уявлення про локальну самобутність виробів з текстилю, їх ролі у культурно-освітньому процесі. Саме цю прогалину заповнює дослідження Катерини Цуркан. Тому **актуальність** заявленої до захисту теми безсумнівна і щоразу набуває більшої наукової значимості у сучасній етнологічній науці.

Безумовним є важливе **практичне значення** праці К. Цуркан, яка дає можливість оцінити розвиток народного та професійного текстилю на Львівщині в контексті освітньо-культурного процесу в історичній ретроспективі з другої половини XIX ст. – і до нині. Розроблена методика дослідження може бути використана при вивченні народного та професійного текстилю мистецьких шкіл з інших регіонів України. Важливість дисертації полягає також у тому, що зібраний і систематизований у ній матеріал, може стати важливим інструментом в освітній та навіть музейній справі. На його основі можна організовувати тематичні виставки, проводити реконструкції автентичних взірців народного текстилю. Презентований до роботи додаток є не тільки фундаментальним підґрунтям дисертації, але й стане в нагоді освітянам та музейним співробітниками у науковому описі, систематизації та каталогізації відповідних збірок та колекцій, реставраторам у розробці методики охорони та реставрації традиційних виробів з текстилю.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційної роботи варто вказати на її результати, що мають **вагому наукову новизну**. На нашу думку, вирішальне значення для належного дослідження особливостей народного та професійного текстилю Львівщини мають архівні джерела, зокрема з фондів Львівської національної академії мистецтв та Державного архіву Львівської області. Саме їх прискіпливий аналіз, застосування індуктивного та дедуктивного методів, порівнянь, інтерв'ю, експерименту, оригінальність авторських спостережень та висновків забезпечили новизну пропонованої дисертації. На основі значної кількості архівних і літературних джерел дослідниця здійснила комплексний аналіз ремісничої та професійної освіти як чинника збереження традиції та розвитку художнього текстилю, спробувала удосконалити інформацію про органи державного управління і влади, яким підпорядковувалась система освіти в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст., під новим кутом розглянути проблеми уточнення структури мистецької освіти в різні історичні періоди.

Робота містить вступ, чотири розділи, у яких викладені основні аспекти зазначеної проблеми. Зміст роботи викладений на 451 сторінці, з них – 196 сторінок основного тексту. Список використаних джерел та літератури складає 553 позиції, серед яких – 28 позицій іноземних видань, 32 позиції – з інтернет-ресурсів. Дисертація містить також додатки: А – «Ілюстративний матеріал»; Б – «Додатковий матеріал, таблиці»; В – «Списки випускників кафедри художнього текстилю ЛДПДМ за 1946-1993 рр., ЛАМ – за 1994-2003 рр., ЛНАМ – за 2004-2017 рр.»; Г – «Графічні схеми, виконані К.С. Цуркан за результатами дослідження».

Дисертантка поставила перед собою амбітну мету, згідно з якою визначила низку найважливіших завдань, які відповідають темі і допомагають розкрити зміст роботи. Вона обрала добре продуману, науково переконливу й насичену проблематикою структуру, здатну оптимально охопити, послідовно й найповніше висвітлити важливі питання досліджуваної теми. Обґрунтування основних положень дисертації співзвучне з теоретичними і методологічними вимогами до кандидатських робіт.

К.С. Цуркан обґрунтовує хронологічні рамки та географічні межі роботи. Нижня хронологічна межа пояснюється єдністю методично-організаційних підходів навчальних осередків, що було обумовлено державною політикою в галузі, характером суспільно-економічних та мистецьких процесів, а верхня – обумовлена зародженням та розвитком професійної мистецької освіти.

Слід відзначити, що пропонована до захисту праця ґрунтується на багатому фактологічному матеріалі: архівних джерелах, науковій літературі й дотичних до теми публікаціях. Це відображено в матеріалах **Розділу 1 «Історіографія, джерела та методологія дослідження»**. Аналіз наукової, історико-етнографічної, мистецтвознавчої, краєзнавчої літератури дав можливість з'ясувати досі не вивчені аспекти побутування й мистецької своєрідності виробів з текстилю окресленого регіону України і чітко

визначити коло питань, які потребують цілісного системного дослідження. Наукова література у розділі згрупована за хронологічним принципом, відповідно до структури дослідження: українські етнографічні дослідження кінця XIX – початку XX ст., міжвоєнний та радянський періоди, праці сучасних дослідників.

Значну увагу у роботі присвячено характеристиці джерельної бази, яку поділено на неопубліковані та опубліковані матеріали. Цінними у дослідженні є залучені авторкою матеріали з фондів архівів Львівської національної академії мистецтв та Державного архіву Львівської області, методичні рекомендації викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Позитивним є те, що джерельна база дисертації представлена у поєднанні з особистими спостереженнями авторки, опрацьованими фотоматеріалами, наданими викладачами, випускниками кафедри, матеріалами наукових конференцій викладачів та студентів, які дають уявлення про наукове зацікавлення художнім текстилем.

У Розділі 2 «Структура, організація й осередки мистецької освіти в галузі текстилю в Галичині останньої третини XIX – першої половини XX ст.» з'ясовано діяльність шкіл, навчальних майстерень, курсів у Галичині в галузі текстилю, а також методики, за якими навчали в ремісничих школах. Вивчення архівних і літературних джерел уможливило відстеження поетапних процесів розвитку методики викладання дисциплін в навчальних закладах Галичини з підготовки фахівців у галузі текстилю другої половини XIX – початку XX ст. Дисертантка, зокрема розглядає педагогічні методики Р. Шалленфельда, К. Гомоляча, В. Крицінського, В. Ястшембовського, А. Бушека. Привертає увагу матеріал про діяльність шкіл, навчальних майстерень курсів в Галичині у галузі текстилю. Текстильні школи кінця XIX – початку XX ст. диференціюються авторкою за професійним спрямуванням. Особливий акцент робиться на ткацьких школах, в меншій мірі на коронкарських, гапярських. Наприкінці розділу робляться узагальнення про структуру освіти в Галичині, роль фахового органу для справ шкільництва

промислового в Галичині – Комісію Крайову для справ промислу домашнього та рукодільного.

Цінним з наукового погляду є **Розділ 3 «Професійна освіта в галузі художнього текстилю в Україні у 1946-1980-х рр.: ЛДПДМ та ЛУПДМ імені І. Труша»**. Тут висвітлена діяльність кафедри художнього текстилю ЛНАМ (тоді Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва) в радянський період. У цей час тісним був зв'язок освіти та промисловості, тому дисертантка розглядає фабрики, що були виробничими базами для студентських практик та дипломних робіт. Опираючись на джерельну базу та наявну літературу, авторка з'ясовує законодавчу базу щодо мистецької освіти в радянській Україні, здійснює детальний аналіз структури інституту від часу його заснування до кінця зазначеного періоду.

У другому підрозділі третього розділу *«Методичні розробки кафедри художнього текстилю ЛДПДМ та відділу художнього текстилю ЛУПДМ»* увага дослідниці приділена змінам, які відбувались на відділі ткацтва у викладацькому складі, нових методиках викладання композиції, викладанні спеціальних дисциплін, вивченні музейних фондів для розуміння суті українського народного мистецтва як бази сучасної мистецької практики. До пріоритетів мистецької освіти в галузі текстилю в радянський період віднесено: зв'язок освіти й промисловості, ідеологічний контроль, розвиток тематичних gobelenів, запровадження комплексних дипломних проєктів, впровадження та розвиток навчання в батікарських техніках, запровадження об'ємних композицій у текстилі, поглиблення інтересу до наукових досліджень.

Останній період дослідження охоплює від 1990 р. і донині. Він описаний у **Розділі 4 «Мистецька освіта Львова в галузі художнього текстилю в період незалежності»**. Дисертантка з'ясовує зміни що відбулись в Україні в період незалежності: поділ на освітньо-кваліфікаційні рівні, нові програми та техніки, посилення наукових досліджень. Окрему увагу приділено методичній, творчій та науковій діяльності викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Висвітлюється питання запровадження зав. кафедри Т. Печенюк вивчення сакральних тканин, напрямку «Новий текстиль» та техніки печворку

в курсовому та дипломному проектуванні. У роботі охарактеризовані методика М. Жилиної у галузі ситодруку, організаційна та творча діяльність І. Муращик, методичні розробки в галузі ткацьких переплетень В. Дубовик та Г. Стеблій, педагогічна і творча діяльність А. Попової. Важливим вважаємо аналіз методичного доробку викладачів, що донедавна працювали на кафедрі художнього текстилю ЛНАМ.

Підрозділи 4.3. *«Запровадження, динаміка та перспективи розвитку дисципліни «Комп'ютерне проектування»...»* та 4.4. *«Педагогічна й творча діяльність випускників кафедри ...»* по суті є своєрідним проявом практичного значення дисертаційного дослідження Катерини Цуркан. Дисертантка розглядає розвиток дисципліни «Комп'ютерне проектування», її зв'язку з дисциплінами «Композиція» та «Робота в матеріалі». В комплексі ці навчальні дисципліни є вагомим науково-освітнім матеріалом для студентів, що спеціалізуються по текстилю. За їх матеріалами організовуються виставки. Знання та практичні навички здобуті під час навчання допомагають випускникам кафедри в їх подальшій професійній та творчій діяльності в напрямках ткацтва, батікарства, костюму, реставрації тканин, ліжникарства.

Дисертацію завершують акцентовані **висновки**, які кореспондуються із науковими завданнями роботи. Наголосимо лише на одному дослідницькому акценті – авторка зазначає, що курс навчання формувався таким чином, щоб випускник ткацької школи володів знаннями та навичками для відкриття власної ткацької майстерні. На думку К.С. Цуркан, цей висновок є важливим, бо прямо засвідчує тяглість традицій.

Стиль тексту дисертації у своїй більшості відзначається послідовністю та логічним викладом. Дисертантка залучила значний масив цікавого, науково вагомого і достовірного матеріалу з різноманітних джерел, що засвідчує її поінформованість у даній проблемі. Дослідниця проявила уміння добирати, систематизувати та аналізувати залучену інформацію для доведення поставленої мети.

Суттєво доповнюють текстову частину дисертації оформлені та підготовлені **додатки**.

Оцінюючи дисертацію Катерини Сергіївни Цуркан, як завершене повноцінне наукове дослідження, все ж виникла потреба висловити окремі **побажання та зауваження**, які можуть бути враховані при подальших наукових розвідках з досліджуваної проблематики:

- найперше викликають ширшого тлумачення авторського розуміння термін «Львівщина» та географічні межі дисертаційного дослідження. У різних розділах роботи поряд з терміном «Львівщина» широко застосовується термін «Галичина», в останньому розділі межі дослідження зосереджуються виключно на місті Львові і лише в плані діяльності випускників кафедри робиться спроба розширення географічних меж. У назві роботи заявлена нижня хронологічна межа – друга половина XIX ст., а вже в другому розділі – остання третина XIX ст.

- об'єктом дослідження є народний та професійний текстиль. У роботі бракує матеріалів з народознавчим чи мистецтвознавчим описом саме автентичних взірців народного текстилю досліджуваного періоду та заявленого регіону обстеження. Це могли б бути складові народного одягу (сорочки, спідниці, безрукавки, сукняні куртки, головні убори, сумки), а також тканини інтер'єрного призначення (скатертини, рушники, серветки, покривала, ліжники).

- у контексті цього виникає зауваження до тези – «Одним із важливих аспектів виконання курсових завдань є вивчення музейних фондів, що було пов'язано із розумінням українського народного мистецтва як бази сучасної мистецької практики». На нашу думку, музейні колекції народного текстилю мали б бути залучені й до дисертаційного дослідження К.С. Цуркан (у роботі посилань на них не зустрічаємо), зокрема, коли мова йде про народний текстиль. Вони є базовим джерелом при вивченні пам'яток матеріальної культури українського народу. Навіть в межах музейного фонду Львова є величезний плацдарм для роботи з музейними збірками текстилю.

- значний об'єм історіографічного матеріалу, зібраного в роботі доповнили б наукові розвідки М. Колісніченко «Мода і одяг», Г. Макогін про

прийоми та особливості стилізації в дизайні одягу на початку ХХІ ст. Ці та ряд інших досліджень, окремі з напрацювання та методичні розробки їх авторів могли б застосовуватись як в освітній, так і в практичній роботі.

- згідно вимог до дисертаційних досліджень кожен розділ повинен завершуватися хоч і короткими, але чіткими і логічними висновками, які підсумовують результати досліджень, викладених у тексті. У роботі К.С. Цуркан проміжні висновки чітко не виділяються.

- в ілюстративному додатку до роботи міститься чимало рисунків, замальовок, схем, цілих проектів різноманітних художніх виробів. Вважаємо, що роботу підсилило б ширше використання описів технологічного процесу виготовлення виробу – від підготовки сировини до готової речі. Тобто вважаємо, що доцільно було б окрім остаточного результату на окремих прикладах показати повний цикл виконання роботи (ескізи, експлікації матеріалів і кольорів, креслення, окремі етапи виконання тощо). Тут же в додатку не подаються взірці народного текстилю у порівнянні із широким візуальним рядом текстилю професійного, виготовленого в спеціалізованих школах та курсах.

- в роботі помітні й певні технічні огріхи, зокрема в історіографічному розділі зустрічається дублювання матеріалу, пов'язаного з характеристикою опрацьованої літературної бази дослідження.

- без сумніву, дисертація К.С. Цуркан має важливе практичне значення. Воно значно ширше за вказане в рукописі роботи та авторефераті. Мабуть, дисертантка не акцентувала на це увагу через певну скромність показу своїх заслуг. У світлі сучасних модних тенденцій матеріали дисертації можна також застосовувати у практичній діяльності сучасних художників-модельєрів текстильних виробів, при моделюванні зразків одягу для художньо-артистичного використання (сценічний одяг) та для відновлення в наші дні елементів ткацтва, в'язання тощо.

Слід відмітити, що зазначені зауваження не знижують цінності одержаних результатів. Наведені спостереження спрямовані не на буквальне виявлення вад у ньому, а радше на підтримку актуального дослідження та спонукання до подальшої наукової роботи.

На нашу думку, дослідження витримане в принципах наукової аргументованості, актуальність теми, постановка проблеми, методика, результати дослідження, а також публікації авторки свідчать про певну наукову зрілість Катерини Сергіївни Цуркан.

Насамкінець констатуємо, що дисертація Цуркан Катерини Сергіївни «Народний та професійний текстиль на Львівщині в другій половині XIX – на початку XXI ст.: освітньо-культурний аспект» є самостійною, завершеною працею. У ній отримані науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для української етнологічної науки. За своїм змістом і оформленням дисертаційна робота цілком відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

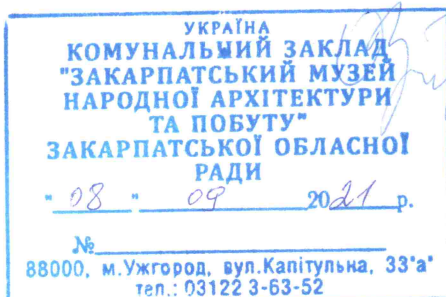

Офіційний опонент

Коцан Василь Васильович

кандидат історичних наук, доцент
кафедри археології, етнології та культурології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
директор Комунального закладу «Закарпатський
музей народної архітектури та побуту»
Закарпатської обласної ради

Підпис В.В. Коцана підтверджую:

Зейкан Оксана Василівна,

вчений секретар Комунального закладу
«Закарпатський музей народної архітектури
та побуту» Закарпатської обласної ради